

GERONTOLOŠKO IZRAZJE

INFORMACIJSKO KOMUNIKACIJA TEHNOLOGIJA (IKT) ZA KAKOVOSTNO STARANJE IN SOŽITJE

angleško: *information communication technology (ICT) for quality aging and coexistence*

Informacijsko komunikacijska tehnologija (IKT) ali sodobna elektronska tehnologija postaja čedalje pomembnejše orodje tudi za boljše in lažje opravljanje današnjih demografskih nalog. Uporablja se pri storitvah dolgotrajne oskrbe – pri tem se v prihodnje pričakuje od nje zelo veliko, še zlasti, da bo ljudem pomagala čim dlje živeti samostojno na svojem domu. Učinkovito lahko pomaga pri zdravem staranju, pri medgeneracijskem povezovanju, proizvodnji ob staranju zaposlenih in pri ozaveščanju vsega prebivalstva o nalogah in možnostih ob staranju prebivalstva.

EU študija *IKT in staranje* leta 2010 je razdelila sodobne tehnološke rešitve v štiri skupine:

1. **komunikacijski pripomočki** – video-komunikacija, socialni alarmi, centri za spremljanje ipd.;
2. **telemedicinski pripomočki** – oddaljeno spremljanje zdravstvenega stanja, pripomočki za zdravstveno samooskrbo ipd.;
3. **pripomočki za samostojnejši življenjski slog**: za nadzor okolja (npr. štedilnik, hladilnik ipd.), za lokalizacijo pomembnih predmetov (npr. ključev), ro-

boti, nadomestni hišni ljubljenci ipd.;

4. **pripomočki za spremljanje**: kamere, detektorji padcev, lokacijski detektorji v stanovanju in zunaj ipd.

V zadnjih desetih letih je bil tehnološki napredek IKT za področje kakovostnega staranja in sožitja izjemno hiter. Zgoraj navedena tehnologija se čedalje bolj integrira v povezane sisteme za boljšo mobilnost človeka (npr. avtonomno vozeča vozila, eksoskeleti), za celovitejšo telemedicino, oskrbo na daljavo in socialno varnost, za podporo samostojnosti v stanovanju (pametna hiša in pametna tehnologija) ter v okolju (pametno mesto). Laboratorijsko so roboti dodelani za najrazličnejšo pomoč, tudi za oskrbovalne storitve; iz leta v leto se več uporabljajo tudi v praksi.

Zadnja leta se naglo razvija socialna **umetna inteligenca**, ki prepozna tudi neverbalne signale v človekovem vedenju in jih uporablja za čim bolj ustrezen odziv na človekovo potrebo, da mu npr. prav svetuje glede gibanja, prehrane, počitka in drugih dejavnikov zdravega staranja, družinskemu oskrbovalcu, kako naj ravna s svojcem z demenco ipd.

Umetna socialna inteligenca omogoča razvoj robotov, ki so uporabni tudi za **navidezni odnos s človekom**, npr. da ga s komuniciranjem kratkočasijo v osamljenosti. V prodaji so različni roboti te vrste, npr. humanoidni Pepper ali majhnemu tjulenčku podoben Paro. Ta smer razvoja ni novost, saj so ljudje od nekdaj skušali uporabljati stvari za nadomestek osebnostnemu zorenju in naporu za lepo sožitje; to se vedno

znova izkaže za omamno samoprevaro, ki človeški razvoj zavira, ustavi ali ga celo vrača na nižjo raven (regres).

Današnja razvojna pozornost IKT je usmerjena tudi na zmanjševanje t.i. **kraje uporabnikove pozornosti** – da ti življenjski pripomočki zahtevajo od uporabnika čim manj časa in npora za učenje njihove uporabe, pri uporabi pa za upravljanje z njimi; da ostane torej vsa, ali čim več uporabnikove pozornosti in moči za samo dejanje, kateremu IKT služi kot orodje za lažjo in boljšo izvedbo.

IKT tudi **povezuje generacije v plodnejše sodelovanje**. Dejstvo je, da je vsa starejša generacija le bolj ali manj priučena na uporabo IKT, vključno z uporabo sodobnega pametnega telefona, medtem ko je mladim to znanje »prirojeno«. Ob tem, ko mladi starejšim pomagajo pri uporabi IKT, se v obeh generacijah razbije stereotip, da starejši vedo in zmorejo vse, mlajši jih morajo samo poslušati; ko je ta bariera podrt, se tudi mlajši začnejo spraševati in z zanimanjem poslušati starejše o njihovih izkušnjah v življenju in sožitju.

Uporaba IKT na področju dolgotrajne oskrbe, zlasti oskrbovalna robotika, **vzbuja resne pomisleke**; glavni je, da je oskrbovalna storitev robota brezosebna. Pomisleki in strahovi so stvarni. Za tiste vidike oskrbe in razvoja, pri katerih je odločilen osebni odnos in ne stvarna storitev, IKT ni ustrezen nadomestek za človeka, ker razoseblja človeško sožitje in slabi v ljudeh socialni imunski vzgib solidarnosti. Pri oskrbovalnem in negovalnem, opozorilnem in svetovalnem ter vsem drugem delu, kjer gre pretežno za kvalitetno opravljeno storitev, pa ta nevarnost ni večja, kakor je pri človeškem oskrbovanju in drugem delu, saj tudi

poklicni in družinski oskrbovalci lahko izvajajo oskrbovalne in negovalne storitve brezosebno in celo nehote ali hote trpinčijo oskrbovanca. Isto velja glede storitev za zdravo staranje in drugo uporabo IKT pri staranju in sožitju. Z vidika človekovega doživljanja, etičnosti in varnosti prinaša uporaba IKT in robotike v oskrbovanje in na druga področja gerontologije in medgeneracijskega sožitja enake možnosti in nevarnosti, kakor njihova uporaba v izobraževanju, gospodinjstvu, proizvodnji ter na drugih področjih življenja in sožitja.

Razvoj IKT za dolgotrajno oskrbo, kakovostno staranje in druge demografske naloge neustavljivo napreduje. Za to je vrsta tehničnih razlogov: potrebe po oskrbi in po pomoči pri samostojnem življenju v starosti se naglo večajo zaradi naraščanja števila najstarejšega prebivalstva; IKT lahko zelo razbremeni telesno, duševno in socialno naporno oskrbovanje; trg širi tovrstne proizvode zaradi dobička; za ljudi postajajo cenovno čedalje bolj dostopni; politike podpirajo uporabo IKT in računajo z njenim širjenjem na področju reševanje nalog ob staranju prebivalstva. Končno je bistvo umetne inteligence mreža in dogajanje v medmrežju; to pa je stvarna osnova, da ljudje v razvoju svoje osebnosti in naših skupnosti zavestno preidemo od samozadostnega egoizma v smer lepšega sožitja in sodelovanja – v človeško medmrežje.

S strani politike, tehničnih strokovnjakov, gerontologov in drugih so jasna opozorila, da bo v prihajajočih letih potrebno posvetiti sistematično pozornost etičnim in pravnim vidikom uporabe IKT, zlasti človekovi zasebnosti, dostojanstvu, svobodni volji in varstvu pred zlorabami.

J. Ramovš